

Předmluva

Vztahy mezi Slováky a Čechy, které v roce 1918 vyústily ve vznik Československa a poté o 74 let později v jeho definitivní rozpad v roce 1992, jsou jistě věčným námětem pro historika. Česko-slovenský „sametový rozvod“ si – podobně jako před tím v roce 1989 „sametová revoluce“ – získal sympatie světové veřejnosti, která jej kladla do protikladu s krvavým koncem Jugoslávie a turbulencemi provázejícími zánik SSSR. Příklad Československa ukázal, že nemohou-li či nechtějí-li dva národy žít v jednom státě, mohou se rozejít pokojně a kultivovaně. Po roce 1992 si samozřejmě mnoho lidí na území někdejšího Československa i v zahraničí kladlo logickou otázku, co vlastně vedlo k rozpadu Československa. Zánik společného státu Čechů a Slováků se stal předmětem bádání domácích i zahraničních historiků, přičemž toto téma bude jistě zaměstnávat odborníky i v budoucnosti.¹ Studium příčin rozpadu Československa má i praktický význam. Zkušenost posledního desetiletí 20. století totiž ukázala, že mnohonárodnostní státy jsou značně nestabilní a že jazyková blízkost národů vůbec není zárukou, že se stát nerozpadne. Jako problematické se ukazuje trvalé spolužití více plně vyvinutých národů v jednom státě vůbec. Evropská integrace přitom není zárukou proti možnému rozpadu mnohonárodnostních států, jak ukazuje např. současná situace v Belgii či ve Španělsku. Vznik nových států cestou rozpadu států existujících přitom může znamenat právě v Evropské unii těžko řešitelné problémy, protože EU nemá žádný mechanismus, jak převést členství jednoho státu na dva státy nástupnické. Rozpad Československa vyvolal legitimní otázku: jestliže se ukázalo jako nemožné soužití dvou tak příbuzných národů, jakými jsou Češi a Slováci, jak mají spolu žít v Evropské unii národy, které k sobě historicky nepoutá vůbec nic?

Problematikou vztahu Čechů a Slováků jsem se začal zabývat již krátce po absolvování studia etnografie a historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy koncem sedmdesátých let 20. století. Češi a Slováci tehdy žili již šedesát let v Československu, které bylo od 1. ledna 1969 tzv. socialistickou federací České a Slovenské republiky. Husákův režim tvrdil, že vztahy Čechů a Slováků byly definitivně vyřešeny. Na první pohled tehdy skutečně nic nenasydlovalo tomu, že by se někdy mohlo Československo

¹ Z literatury na toto téma viz např. Kipke, R. – Vodička, K. et. al.: *Rozloučení s Československem. Příčiny a důsledky česko-slovenského rozchodu*. Český spisovatel, Praha 1993 (2. rozšířené vydání 2003); Wehrle, F.: *Le divorce Tchéco-Slovaque. Vie et mort de la Tchécoslovaquie*. Harmattan, Paris 1994; Schwarz, K. P.: *Češi a Slováci. Dlhá cesta k mierovému rozchodu*. Odkaz, Bratislava 1994 (překlad z němčiny); Musil, J. et. al.: *The End of Czechoslovakia*. Central European University, Budapest – London – New York, 1995; Stein, E.: *Česko-Slovensko. Konflikt – roztržka – rozpad*. Academia Praha 2000 (překlad z angličtiny, originál: *Czecho/Slovakia. Ethnic Conflict, Constitutional Fissure, Negotiated Breakup*. University of Michigan 1997); Ukiel-ski, P.: *Aksamitny rozwód. Rola elit politycznych w procesie podziału Czechosłowacji*. Instytut Jagielloński, Warszawa 2007.

rozpadnout. Moje úzké osobní vztahy ke Slovensku mne nicméně už v osmdesátých letech vedly k přesvědčení, že taková možnost zde existuje. Zjistil jsem totiž, že Češi a Slováci žijí ve skutečnosti v Československu nikoliv spolu, ale vedle sebe, protože o sobě vědí velmi málo. Nutno říci, že především Češi nevěděli o Slovensku a jeho dějinách prakticky nic. Takřka všechny práce o slovensko-českých vztazích, ať už vyšly v meziválečném období anebo až po válce, přitom úmyslně akcentovaly slovensko-české přátelství a spolupráci, zatímco negativní momenty jejich vzájemných vztahů byly záměrně opomíjeny. Mým záměrem proto bylo napsat práci o slovensko-českých vztazích, která by informovala jednak o odlišnosti slovenského historického vývoje, jednak o konfliktních momentech vzájemných vztahů. Můj dlouhý pobyt na Slovensku, kde jsem v polovině osmdesátých let pracoval, mně umožnil shromáždit mnoho archivního materiálu, který jsem později doplnil o studium v archivech českých a moravských. Výhodou bylo, že Záhorské muzeum ve Skalici, kde jsem byl zaměstnán, disponovalo velkou knihovnou, v níž jsem měl možnost studovat knihy někdejších ľudáckých autorů, které byly od roku 1945 zakázány a vyřazeny z veřejných knihoven.

V období před rokem 1989 nebylo možné napsat seriózní analýzu slovenské otázky v Československu. Po roce 1989 jsem se rozhodl doplnit své znalosti nejprve studiem zahraniční (exilové) literatury, která byla zpravidla na území tehdejšího Československa vůbec nedostupná. Vlastní práci na monografii jsem započal teprve na podzim 1992, tedy v době, kdy již bylo o osudu Československa rozhodnuto. Vznik dvou zcela samostatných států si vyžádal částečně novou úpravu pojetí celé práce, protože hlavní otázkou již nebylo, zda se Československo rozpadne, ale proč se rozpadlo. Text první části knihy, zahrnující vývoj v letech 1914–1945, byl dokončen v roce 1996 a text druhé části, pojednávající o období 1945–1992, v roce 1998. První díl práce se stal mou prací habilitační na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, díl druhý pak podkladem pro získání doktorátu historických věd (DrSc.) v Akademii věd České republiky.¹ Obě práce, ovšem ve stručnější podobě a především se značně redukováným poznámkovým aparátem, vydalo v letech 1997–1998 nakladatelství Academic Eletronic Press (AEP) v Bratislavě.² V roce 2002 vyšla v tomto nakladatelství ještě volně navazující třetí kniha, věnovaná speciálně rozpadu Československa v roce 1992.³

První vydání mé knihy je již delší dobu rozebráno. Jsem proto velmi rád, že se nakladatelství Vyšehrad uvolilo vydat mou knihu znovu. Od roku 1997, resp. 1998 vyšla řada nových prací k uvedenému tématu, byly zpřístupněny nové archivní dokumenty, které jsem při psaní původního textu neměl k dispozici. U tohoto nového vydání jsem proto samozřejmě využil příležitosti, abych některé věci doplnil či zpřesnil, případně opravil. Kniha, kterou čtenář dostává do ruky, je tedy novým, přepracovaným a rozšířeným vydáním. Z hlediska koncepčního i z hlediska formulovaných závěrů se nicméně kniha oproti prvnímu vydání nezměnila.

¹ Rychlík, J.: *Češi a Slováci ve 20. století. Slovensko-české vztahy v letech 1914–1992. I. díl. 1914–1945*. Habilitační práce, strojepis. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 1996, 672 s. Text je uložen v Archivu Univerzity Karlovy (AUK) v Praze; týž: *Češi a Slováci ve 20. století. II. díl. Česko-slovenské vztahy 1945–1992*. Disertační práce, strojepis, Praha 1998, 353 s. Text je uložen v Historickém ústavu Akademie věd ČR v Praze.

² Rychlík, J.: *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914–1945*. Academic Eletronic Press (AEP) Bratislava 1997. týž: *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1945–1992*. AEP, Bratislava 1998.

³ Rychlík, J.: *Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989–1992*. AEP Bratislava 2002.

OBECNÁ CHARAKTERISTIKA VÝVOJE PO R. 1948

Období komunistické diktatury v Československu, zahrnující roky 1948–1989, je z hlediska lidského života poměrně dlouhé. Charakterizovat postoj českého a slovenského obyvatelstva ke komunistickému režimu v uvedeném období zřejmě jednoznačně vůbec nelze a každý podobný pokus musí mít nutně charakter určitého stupně ideologizace. Odmítnout je především nutno dnes často propagovaný názor, že český a slovenský národ jako celek hned od počátku komunismus zavrhoval, případně na Slovensku dost rozšířený názor, že komunismus měl oporu jen v českých zemích, zatímco Slováci jej vždy odmítali. Podobná tvrzení jsou jen zbožným přáním některých dnešních publicistů a politických činitelů. Mizivá podpora, které se ze strany obyvatel dostalo ilegálním skupinám jak v českých zemích, tak na Slovensku, není vysvětlitelná jen zesíleným policejním terorem, ale souvisí nepochybně i s postoji obyvatelstva. Dnes se již nedá říci, jaká část českého a slovenského obyvatelstva na počátku režim podporovala: jisté je jen tolik, že i když to nikdy nebyla většina, v r. 1948 to rozhodně nebyla ani zanedbatelná část. V prvním období si poměrně široké masy Čechů i Slováků mohly slibovat od nového režimu minimálně zvýšení životní úrovně a společenský vzestup. Podpora komunismu, demonstrována ve volbách r. 1946, se ostatně ani nemohla ztratit za necelé dva roky. Ani tábor odpůrců režimu ovšem rozhodně nebyl zanedbatelný, a proto neobstojí ani tvrzení komunistických historiků o podpoře „naprosté části obyvatelstva“ poučným režimu. Početné střední vrstvy, zejména drobní podnikatelé, živnostníci, malí a střední rolníci, kterým nový režim zabral výrobní prostředky a často i další soukromý majetek, již sami o sobě vytvářeli základnu pro opozici. Existence ilegálních skupin, byť byla jejich síla Státní bezpečností uměle zveličována, stávkový a dělnický nepokoje při měnové reformě r. 1953, a zejména pak masová emigrace na Západ, mají svou nezpochybnitelnou vypovídací hodnotu.

Pokud jde o odpůrce režimu, je nutno říci, že zde existoval rozdíl mezi situací v českých zemích a na Slovensku, stejně jako i mezi českou a slovenskou emigrací na Západě. Jestliže v českých zemích antikomunisté zcela akceptovali existenci Československa a z hlediska státoprávního stáli tedy na stejných pozicích jako vládnoucí komunistické elity, pak na Slovensku tomu tak nebylo. Antikomunisté zde byli rozděleni ještě podle svého vztahu k myšlence Československa, přičemž právě nejagresivnější složky odporu, sdružené na domácí půdě v ilegální „Bielej légii“, společný stát odmítaly. Pravda, rovněž mezi stoupenci komunismu by bylo možno vystopovat do určité míry obdobné rozdělení: zatímco čeští komunisté akceptovali existující model

česko-slovenského uspořádání bez výhrad, slovenští byli rozděleni na centralisty, ztotožňující se s uspořádáním, a na národně orientované, počítající alespoň perspektivně s jeho korekturami. Československo nicméně ani oni neodmítali. Obecně tedy možno říci, že zatímco českou společnost rozděloval jen vztah ke komunismu, nikoliv však vztah k československému státu, resp. k jeho podobě, pak slovenskou společnost rozdělovalo obojí. Vyplynulo z toho mimo jiné i to, že do budoucna bylo velmi těžké spojit do jednoho proudu jak všechny slovenské odpůrce režimu, tak zejména jeho všechny *české a slovenské* odpůrce.

Stabilizace dvou antagonistických bloků v padesátých letech, a zejména potlačení protikomunistického povstání v Maďarsku v r. 1956, na jehož podporu odmítl Západ cokoli učinit, ukázaly odpůrcům režimu, že svržení komunismu není na pořadu dne. Rovněž nezanedbatelná část původních stoupenců režimu po masivních čistkách počátkem padesátých let, měnové reformě a událostech v r. 1956 značně ochladla. Z obou táborů tak postupně začala vznikat jakási „šedá zóna“ lidí, kteří komunistický režim prostě akceptovali jako realitu, kterou snad bude možno cestou postupných malých kroků poněkud modifikovat. Tyto iluze o možnosti reformy se definitivně rozplynuly v okamžiku, kdy začaly zdánlivě přinášet své ovoce – totiž v r. 1968. Okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy a následující dvacetiletá „normalizace“ (1969–1989) posílila „šedou zónu“ a víceméně pasivní akceptaci komunismu jako nutného nezměnitelného zla. Na rozdíl od padesátých let Husákovo vedení ani nic víc od obyvatelstva nežádalo. Za čtyřicet let komunismu vyrostly dvě generace Čechů a Slováků, kteří si už zpravidla ani jiný systém nedovedli představit. Naproti tomu skrytý česko-slovenský antagonismus, či spíše pocit, že tento vztah není takový, jaký by měl být, byl v té či oné formě přítomen po celou dobu a lidé, zejména pak na Slovensku, jej vždy vnímali. Protože komunismus byl jako systém obyvatelstvem v zásadě akceptován, znamenalo to, že utváření česko-slovenského poměru a jeho případné změny se musely do tohoto systému vtěsnat. Iniciativa ke změně přitom vždy vycházela ze slovenské strany.

PŘEV RAT Z 25. ÚNORA A SLOVENSKO

Převzetí moci komunisty v únoru 1948 bylo již v historické literatuře mnohokrát zpracováno: 10. února 1948 přijala vláda návrh ministra V. Majera o měsíčním přídatku 800 Kčs pro veřejné zaměstnance. Návrh označili komunisté za neúnosný pro státní pokladnu a předseda ÚRO Antonín Zápotocký se rozhodl svolat do Prahy sjezd závodních rad. Ten byl 12. února svolán na 22. únor. 11. února se komunisté, poté co zemědělský výbor sněmovny neschválil jejich návrh zákona o nové zemědělské reformě, omezující vlastnictví půdy na 50 ha a vyvlastňující veškerou půdu těch, kteří na půdě nepracovali, rozhodli svolat sjezd rolnických komisí. Konečně 13. února ve vládě obvinili národně socialističtí ministři ministra vnitra Noska, že provádí bez vědomí vlády personální změny v bezpečnostním aparátu s úmyslem obsadit rozhodující místa v Praze komunistickými policejními důstojníky. Bylo zřejmé, že všechny tyto akce mají za cíl jednak prosadit v ekonomické oblasti další znárodnění a oslabení velkých sedláků, což by ohrozilo samotnou podstatu kapitalismu, jednak zmocnit se policie a armády a zavést postupně komunistickou diktaturu. Národně-socialističtí,

lidovečtí a demokratičtí ministři se rozhodli trvat na odvolání personálních změn v policii a v případě, že by jim nebylo vyhověno, podat demisi. Čtyři ministři za DS (Mikuláš Franek, Štefan Kočvara, Ján Lichner a Ivan Pietor) se tak rozhodli i přesto, že předsednictvo strany se poměrem hlasů 7 : 3 vyslovilo proti demisi. Nekomunističtí politici věřili, že buď Gottwald nebude moci bez podpory jejich stran sestavit novou vládu a potom za setrvání v kabinetu budou žádat politické koncese, nebo vláda padne jako celek a budou vypsané předčasné volby, ve kterých komunisté utrpí porážku. 20. února 1948 pak ministři tří uvedených stran skutečně podali demisi.¹ Gottwald nicméně prohlásil, že vláda zůstává ve funkci, protože z 26 ministrů jich podalo demisi jen 12: formálně bezpartijní ministr obrany gen. Ludvík Svoboda a ministr zahraničí Jan Masaryk zůstali ve funkcích. Komunisté se pak zaměřili na vyvolávání nátlakových akcí, které měly donutit prezidenta Beneše, aby demisi přijal a vládu doplnil z levicových politiků stran Národní fronty, ochotných spolupracovat s komunisty. Sjezd závodních rad zároveň 22. února vyhlásil na 24. únor generální stávkou a vystoupil s požadavkem znárodnění podniků nad 50 zaměstnanců. Ačkoliv 25. února podali demisi také sociálnědemokratičtí ministři Tymeš a Majer a vláda tedy měla odejít jako celek, nestalo se tak. 25. února Beneš kapituloval. V nové vládě tzv. obrozené Národní fronty sice formálně zůstaly zastoupeny stejné politické strany jako dříve, avšak ve skutečnosti šlo o zbytky původních stran „očištěné“ od „reakce“ a plně spolupracující s KSČ. Slovensko bylo v čtyřiaadvacetičlenném kabinetu zastoupeno pěti členy, z nichž tři zastupovali KSS (místopředseda vlády Viliam Široký, ministr zemědělství Július Ďuriš a státní tajemník v MZV Vladimír Clementis, který se po smrti Jana Masaryka 10. března stal ministrem zahraničí), jeden Stranu slobody (ministr unifikací Vavro Šrobár) a jeden opoziční skupinu v DS (státní tajemník v ministerstvu obrany Ján Ševčík).²

V souvislosti s únorovým převrátím je však vhodné povšimnout si vývoje na Slovensku, který částečně zůstává v pozadí zájmu badatelů. Jde zde především o vývoj v Demokratické straně. Na počátku r. 1948 se zdálo, že DS se znovu upevnila. Ze strany byl vyloučen bratislavský primátor Jozef Kyselý, který se po tajné dohodě s KSS pokusil založit novou katolickou stranu a oslabit tak DS. Ve dnech 24.–25. ledna 1948 se v Bratislavě konal druhý sjezd DS, který Kyselého vyloučení potvrdil. Do únorové krize tak DS vstupovala jednotná. Předsednictvo nejprve nesouhlasilo s podáním demise svých ministrů v ústřední vládě, kterou ministr Štefan Kočvara zástupcům národních socialistů a lidovců už 19. února přislíbil. Ministři za DS podali demisi „na vlastní riziko“. Ale po podání demise předsednictvo 21. února změnilo stanovisko a postup svých ministrů schválilo.³

V historické literatuře je již od r. 1948 přetřásána otázka, zda podání demise nekomunistických ministrů bylo rozumným krokem, a zejména zda prezident Beneš mohl odmítnout přijetí demise ministrů za národněsocialistickou, lidovou a demokratickou stranu. Již mezi poúnorovou emigrací se objevily spory, a dokonce obvinění na adresu prezidenta Beneše v této věci a podobné úvahy se objevují dodnes. Spor je do značné míry jen akademický, protože otázka moci byla tehdy již rozhodnuta a konkrétní vládní

¹ Kaplan, K.: *Nekrvavá revoluce*. Mladá fronta, Praha 1993, s. 157–161. Barnovský, M.: *Na ceste...*, s. 239.

² Barnovský, M.: *Na ceste...*, s. 245.

³ Syrný, M.: *Slovenskí demokrati...*, s. 346.

krize posloužila jen jako vhodná záminka. Komunisté měli v únoru 1948 pod kontrolou policii i armádu, a nadto si v podobě lidových milicí vytvořili další paramilitární organizaci, podléhající pouze jim. Nátlakové skupiny v podobě tzv. akčních výborů Národní fronty, vzniklé na všech úrovních od obcí až po celoslovenskou a celostátní, odstranily odpůrce komunistů jako „nepřátele lidu“ z úřadů, takže žádná vláda nemající podporu komunistů neměla možnost svá rozhodnutí uvést do praxe. Jinak řečeno, kdyby nebylo záminky s odstoupením nekomunistických ministrů, jistě by se našla jiná a v krajním případě měli komunisté možnost provést převrat i s použitím síly. Vývoj na Slovensku v únorových dnech je přesvědčivým důkazem, že otázka formálního přijetí demise byla podřadná. Slovenský příklad ukazuje jasně, že v případě odmítnutí přijetí demise by komunisté stejně vytvořili novou vládu. Na Slovensku totiž na rozdíl od ústřední vlády pověřenci za DS demisi nepodali a Sbor pověřenců jako slovenská vláda měl tedy podle ústavních zvyklostí pokračovat ve své činnosti dále v původním složení. Nekomunističtí pověřenci, a zejména pověřenectvo vnitra vedené nestraníkem Mikulášem Ferjenčíkem, však velmi rychle ztratili reálnou moc. Stalo se tak na základě činnosti akčních výborů NF, které – podobně jako v českých zemích – byly formálně ustaveny jako výbory stran NF k očistě této organizace, avšak ve skutečnosti byly zcela pod vlivem komunistů. AV NF zahájily na Slovensku hlavní činnost na okresní úrovni s cílem paralyzovat správu a nahradit ve vedení ONV, případně v oblastech s maďarskou většinou OSK (okresní správní komise), dosavadní osoby spjaté s DS vlastními lidmi bezvýhradně oddanými KSS. V první řadě odstranily okresní akční výbory NF (OAV NF) z funkcí nekomunistické předsedy ONV, resp. OSK. Postup se opíral formálně o vyhlášku pověřenectva vnitra z r. 1945 o tvoření národních výborů.¹ Tam, kde OAV NF nahradily méně než polovinu členů rady, byl ONV pouze doplněn, v ostatních případech byl rozpuštěn a nahrazen Dočasnou okresní správní komisí (DOSK).² Na základě doporučení ONV, resp. DOSK, byly pak „rekonstruovány“, resp. rozpuštěny i MNV, a to i tam, kde to místní AV NF nepožadovaly. Okresní velitelství Národní bezpečnosti odmítla na příkaz Husáka poslušnost jak pověřenci Ferjenčíkovi, tak všem ONV a MNV, které doposud nebyly rekonstruovány na základě požadavků AV NF. Tak se stalo, že nejpozději od 26. února 1948 nemělo pověřenectvo vnitra vedené Ferjenčíkem žádnou možnost provádět výkon svých nařízení.

Pověřenec Ferjenčík sice ještě 24. února 1948 vydal pokyn předsedům ONV, aby vytrvali na místě a neustupovali tlakům OAV NF, avšak když zjistil, že ho již neposlouchá policie, která začala přijímat rozkazy výhradně od Husáka, pochopil bezvýchodnost situace. 26. února 1948 vydal proto nový pokyn, aby tam, kde při snaze o převzetí ONV akčním výborem NF hrozí nebezpečí použití násilí, předsedové ONV ustoupili a svůj úřad vydali.³ Gustáv Husák jako předseda Sboru pověřenců měl moc natolik pevně v rukou, že se nepotřeboval vázat formálními ohledy. Svým kolegům-pověřencům z DS již 21. února oznámil, že demisi ministrů z DS z ústřední vlády pokládá rovněž za demisi DS ze Sboru pověřenců. Když s tím pověřenci nesouhlasili, nechal Husák obsadit jejich úřady policií, která jednoduše odmítla pověřence za DS vpustit

¹ Úřední věstník (úr. v.), č. 298/45 úr. v., č. 315/45 úr. v., 363/45 úr. v., č. 364/45 úr. v.

² SNA, f. PV-obež., k. 12, obežník 1762/1-II/1-1948.

³ ŠA Bratislava, pob. Skalica, f. ONV, č. 137/1948 prez.

Obsah

Předmluva	7
Úvod	
Obecné problémy vzniku a vývoje moderních národů	
Česko-slovenské vztahy od národního obrození	
do I. světové války	11
Stav bádání o česko-slovenských vztazích	11
Obecné zákonitosti vývoje národů a vztahů mezi nimi	17
Vznik a vývoj českého a slovenského národa a jejich vztahy	24
I. Vznik společného státu Čechů a Slováků	43
Češi a Slováci na počátku I. světové války	43
Zahraniční osvobozovací akce	45
Změna postoje domácí reprezentace	50
Vznik československého státu	56
II. Slovensko v I. Československé republice	69
Spojení Slovenska s českými zeměmi	69
Revoluční národní shromáždění a Slovensko	78
Počátky autonomismu	79
Ústava z roku 1920	82
Některé specifické otázky česko-slovenských vztahů	86
1. Církevní problém.	86
2. Jazyková otázka.	89
3. Personální otázka.	96
4. Pozemková reforma.	101
5. Problém hospodářského rozvoje Slovenska	104
6. Otázka společných československých dějin	
a pokus o vytvoření společného národního příběhu	106
První návrh SLS na autonomii Slovenska	110
Vstup HSLS do vlády panské koalice	117
Tukův proces a přechod HSLS do opozice	120
Druhý návrh HSLS na autonomii	126

Vývoj SNS a Zvolenský pakt	128
Česká společnost, problém autonomie a slovenský čechoslovakismus.	131
Postoj hlavních politických stran k slovenské otázce	133
Parlamentní a prezidentské volby r. 1935. Vláda Milana Hodži a jeho pokus o řešení slovenské otázky	138
Přechod HSLS na fašistické pozice	140
Třetí návrh HSLS na autonomii	141
III. Uzákonění autonomie Slovenska a rozbití I. ČSR	153
Mnichovská krize a Žilinská dohoda	153
Uzákonění autonomie Slovenska.	162
Některé specifické otázky česko-slovenských vztahů	165
1. Personální otázky	165
2. Problém Moravského Slovenska (Slovácka)	168
Rozbití Československa	172
IV. Češi a Slováci za II. světové války	183
Protektorát Čechy a Morava a slovenský stát	183
Vztahy Slovenska a Protektorátu Čechy a Morava	200
Některé specifické problémy česko-slovenských vztahů.	209
1. Postavení Čechů na Slovensku	209
2. Vztah Čechů k slovenskému státu. Poměr Slováků a Čechů	217
3. Slováci v protektorátě	219
4. Tzv. řešení židovské otázky.	224
Mezinárodní aspekty slovenské otázky	233
1. Otázka obnovení Československa na Západě	233
2. Otázka obnovení Československa na Východě.	243
V. Slovenské národní povstání, jeho státoprávní dopad a obnova ČSR	250
Příprava SNP a její státoprávní aspekty	250
Češi a Slovenské národní povstání	263
Povstalecká SNR, její sociální a státoprávní program	266
Osvobození východního Slovenska. Moskevská jednání	273
VI. Slovensko-české vztahy v letech 1945–1948	283
První pražská dohoda	283
Vznik Prozatímního národního shromáždění a posílení postavení vlády ve vztahu ke Slovensku.	288
Druhá pražská dohoda	292
Volby 26. května 1946 a třetí pražská dohoda	293
Postoj českých stran a tzv. memorandum o Slovensku	304
Příprava nové ústavy a slovenská otázka.	307
Některé problémy česko-slovenských vztahů 1945–1948.	311

1. Personální a majetkové otázky	311
2. Problém retribuice a Tisův proces	326
3. Tzv. Rudácké spiknutí	348
VII. Češi a Slováci v tzv. lidově demokratické ČSR	363
Obecná charakteristika vývoje po r. 1948	363
Převrat z 25. února a Slovensko.	364
Ústava 9. května.	369
Upevnění centralistického režimu	372
Kompetenční spory	380
Některé problémy česko-slovenských vztahů 1945–1960.	384
1. Industrializace Slovenska	384
2. Problém tzv. slovenského buržoazního nacionalismu.	394
VIII. Od centralismu k autonomii, od autonomie k novému centralismu	417
Slovenská národní rada a rok 1956	417
Role českých a slovenských spisovatelů	419
Ústavní zákon o pravomoci slovenských orgánů.	420
Završení centralizace. Ústava 11. července 1960	425
IX. Od centralismu k federaci	434
Hospodářské aspekty slovenské otázky	434
Rehabilitace a jejich politické aspekty.	435
Role české a slovenské historiografie	444
IV. sjezd Svazu československých spisovatelů a česko-slovenský problém	457
X. Vznik česko-slovenské federace	461
Slovenská otázka a pád Novotného diktatury	461
Causa ALWEG	466
Počátky příprav federace	470
Vznik vládní komise pro přípravu federace.	476
Problém demokratizace a federalizace.	478
Postoj Čechů k federaci. Ekonomické otázky.	482
Problém Moravy a Slezska	484
Diskuse o zásadách československé federace	487
Federalizace a otázky armády a zahraniční politiky	492
Vypracování návrhu zásad československé federace.	495
Vznik České národní rady	496
Problém federalizace KSČ.	498
Okupace Československa a slovenská otázka	500
Schválení ústavního zákona o československé federaci a navazujících zákonů	509
Realizace československé federace	527
Personální otázky / Slováci v Praze.	530

XI. Češi a Slováci v období normalizace	533
Nástup Gustáva Husáka do čela KSČ a politika normalizace do srpna 1969	533
Demonstrace 19.–22. srpna a politika masivních čistek 1969–1970	535
Rozdíl při průběhu čistek v ČR a SR	537
Deformace československé federace	540
Období „nehybnosti“ (1971–1989)	545
Opozice proti normalizaci a česko-slovenský vztah	553
Role českého a slovenského exilu	557
Politika přestavby a česko-slovenské vztahy	558
XII. Rozpad Československa	565
Pád komunistického režimu a slovenská otázka	565
Česko-slovenské vztahy do voleb v červnu 1990	571
Česko-slovenská jednání 1990 a nový kompetenční zákon	578
Problém česko-slovenské smlouvy a pokus o uspořádání referenda	582
Otázka Moravy a Slezska	586
Problém mezinárodněprávní subjektivity Slovenska	588
Pokus o česko-slovenské vyrovnání	590
Milovská dohoda a krach česko-slovenských jednání	594
Volby 5.–6. června 1992 a dohoda o rozdělení ČSFR	596
Závěr	618
Prameny a literatura	625
Summary	645
Jmenný rejstřík	657